

Ks. ADAM PRADELA

PODMIOT CZYNNY OBOWIĄZKU I PRAWA DO EWANGELIZACJI (KAN. 747 § 1 KPK 1983)*

Całościowa wykładnia kan. 747 § 1 w zakresie, w jakim normuje on obowiązek i prawo do ewangelizacji, wymaga omówienia podmiotu czynnego i biernego tego obowiązku i prawa. Należy oczywiście zauważyć, że zarówno podmiotem czynnym, jak i biernym są ludzie, dlatego terminu „podmiot bierny” nie należy rozumieć jako jednostki lub grupy ludzi, które cechują się postawą pasywną, wyrażającą się brakiem poczynań w sferze decyzji i działania. Raczej właściwsze byłoby tu stosowanie nazewnictwa „adresat obowiązku”, „strona zobowiązana prawa”. Takie sformułowania bardziej uwzględniają godność osoby ludzkiej. Jednak będzie tu stosowana tradycyjna terminologia zawarta w tytule.

Aby w miarę jasno analizować zagadnienie podmiotu ewangelizacji, niniejszy artykuł będzie poświęcony tylko podmiotowi czynnemu interesującego nas obowiązku i prawa. Pozwoli to na większą koncentrację uwagi na nurtującym nas zagadnieniu oraz ułatwi stawianie i grupowanie nasuwających się uwag i wniosków.

Kan. 747 § 1 ma swoją historię, dlatego też warto zobaczyć, jak w dawnym *Kodeksie prawa kanonicznego* (KPK) normowano podmiot czynny obowiązku i prawa przepowiadania Ewangelii wszystkim narodom oraz prześledzić tę kwestię prawną w pracach Komisji ds. Reformy Kodeksu Prawa Kanonicznego. Wreszcie należy dokonać wykładni samego kanonu normującego tę kwestię w nowym kodeksie. Dzięki temu możliwa będzie próba w miarę szerokiego ukazania ewolucji tego zagadnienia.

1. *Kodeks prawa kanonicznego* 1917

W Kodeksie Pio-Benedyktyńskim Kościół otrzymał zespół norm, które wyrażały świadomość teologiczno-prawną prawodawcy. Świadomość ta była kształtowana przez rodzącą się na soborach eklezjologię, z Soborem Watykańskim

* Niniejszy artykuł to fragment (II rozdział) pracy licencjackiej: *Obowiązek i wrodzone prawo Kościoła do ewangelizacji (kan. 747 § 1 KPK). Studium porównawcze z KPK 1917*, obronionej w 1996 r. na Wydziale Prawa Kanonicznego KUL, napisanej pod kierunkiem o. prof. dra hab. Bronisława Wenantego Zuberta OFM. Pierwszy rozdział niniejszej pracy został zamieszczony w „Śląskich Studiach Historyczno-Teologicznych” 2001, t. 34, s. 235–248.

I włącznie. Stanowiła ją superhierarchiczna wizja Kościoła, mająca swe korzenie w teologii średniowiecznej¹. Wizję tę można było zobrazować jako „piramidę”, której wierzchołek stanowił papież, a dolną część laikat. W środku biskupi i prezbiterzy. Taki obraz Kościoła był dominujący aż do przełomu XIX i XX w., a ostatecznie został przewyżniony dopiero na Soborze Watykańskim II². Dawny kodeks, choć ogłoszony już został w drugim dziesięcioleciu XX w., w pełni odzwierciedla tradycyjną doktrynę. Nie powinno to dziwić nikogo, gdyż prawo kościelne jest przeznaczone dla wspólnoty Kościoła i wynika z jego życia, zatem siłą rzeczy musi być „krok do tyłu” za praktyką i teologią Kościoła³.

Już z wcześniej uczynionych spostrzeżeń wynika, że poprzednikiem obecnie obowiązującego kan. 747 § 1 był can. 1322. Dla naszych rozważań szczególnie ważny jest jego § 2 zawierający słowa: „Ecclesiae [...] ius est et officium gentes omnes evangelicam doctrinam docendi” wyrażające naukę, będącą obiektem naszych analiz. W nieco innej formie, lecz równoważnej merytorycznie, oddaje H. Jone tę normę: „Ecclesia [...] habet ius et officium docendi omnes gentes evangelicam doctrinam”⁴.

Oba cytowane teksty jednoznacznie ukazują podmiot prawa i obowiązku ewangelizacji. Jest nim „Ecclesia”. Słowo to oznacza rzeczywistość najbardziej doniosłą, nie tylko ważną w próbie zrozumienia norm kodeksowych, ale istotną dla zrozumienia czym jest chrześcijaństwo. Słowo „Ecclesia” znajdujemy już w Nowym Testamencie. W samych Ewangeliach występuje jednak niezwykle rzadko, a mianowicie: Mt 16,18 – „i na tej Skale zbuduję Kościół mój [...]”⁵ oraz Mt 18,17 – „donieś Kościołowi. A jeśli nawet Kościoła nie usłucha [...]”⁶. Oprócz Mateusza żaden inny ewangelista nie używa tego terminu. Sens słowa: Kościół można oddać słowami „społeczność zwołanych”⁷. Zdaniem M. Wojciechowskiego, słowo: Kościół w Mt 18,17 oznacza „lokalne zgromadzenie, gminę”⁸, zaś w Mt 16,18 należy rozumieć ten termin w znaczeniu „Kościół powszechny”. W innych Księgach Nowego Testamentu „Kościół” występuje znacznie częściej i to w obu wymienionych znaczeniach⁹. Przeważnie jednak to pojęcie używane jest w znaczeniu „gmina, zbór”¹⁰.

¹ Sam Sobór Watykański I odbył się w latach 1869–1870.

² Por. chociażby S. J. Stasiak, R. Zawila, *ABC teologii dogmatycznej. Notatki z wykładów ks. prof. Romana E. Rogowskiego*, Oleśnica–Wrocław 1993, s. 222–223.

³ Bardziej szczegółowo powstawanie prawa omawia R. Sobański (*Teoria prawa kościelnego*, Warszawa 1992, szczególnie na s. 90–91); por. tenże, *Kościół – Prawo – Zbawienie*, Katowice 1979, s. 166–173.

⁴ *Commentarium in Codicem Iuris Canonici*, t. II, Paderborn 1954, s. 490.

⁵ J. Flis, *Konkordancja Starego i Nowego Testamentu*, Warszawa 1991, s. 449.

⁶ Tamże.

⁷ *Grecko-polski Nowy Testament. Wydanie interlinearne z kodami gramatycznymi*, wyd. 2, tłum. R. Popowski, M. Wojciechowski, Warszawa 1993, s. 77.

⁸ Tamże, s. 86.

⁹ J. Flis, *Konkordancja...*, s. 449–450.

¹⁰ Tamże.

To właśnie słowo używane w kanonach kodeksu z 1917 r. należy rozumieć w powiązaniu z jego znaczeniami biblijnymi oraz z uwzględnieniem rozwijającej się przez wieki eklezjologii i praktyki Kościoła. A. Jougan przytacza następujące znaczenie tego pojęcia w swoim słowniku: *ecclesia*, -ae, f., (gr.), 1. zgromadzenie, gmina; 2. zgromadzenia ludowe; 3. Kościół (jako gmina albo budynek), także diecezja¹¹.

Zauważamy zatem, iż zaczęto używać tego słowa także na oznaczenie budowli, w której chrześcijanie gromadzili się na liturgię. Słownik Jougana nie zawiera jednak wszystkich niuansów znaczenia słowa: Kościół, gdyż podaje on jego rozumienie w użyciu ogólnokościelnym. Dla naszych analiz bardziej zasługuje na uwagę słownik do kodeksu autorstwa R. Köstlera¹². Tu potraktowano to pojęcie szerzej: „*ecclesia* (auch E.), Kirche, a) als Ganzes: E., die Kirche, d. h. die Gesamtkirche, umfassend alle gültig Getauften (z. B. c. 87) oder bloß die Rechtgläubigen unter ihnen (z. B. c. 2319,2) oder bloß die Rechtgläubigen desselben (lateinischen oder morgenländischen) Ritus (z. B. c. 257, § 1) [...] *ecclesiam amplecti*, c. 1322, § 2 [...] b) als Einzelnes: e. (selten E.), eine Kirche, d. h. die Einzelkirche als Anstalt (z. B. c. 99) oder als Gebäude für den allgemeinen, öffentlichen Gottesdienst [...] c) als unkörperliche Kirchliche Person: E. (auch e.), [...] d) als Kircheleitung: E. docens, die lehrende Kirche, d. h. die Inhaber des Lehramtes in der Kirche (Papst und Bischöfe) [...]”¹³.

„*Ecclesia*” w can. 1322 § 2 została przyporządkowana do znaczenia pierwszego (tj. a). Nie wywołuje ten fakt zdziwienia, choć zasługuje na podkreślenie to, że nie zaliczono jej do znaczenia czwartego (tj. d), czego można by się ewentualnie spodziewać.

Nieocenionym materiałem do jeszcze wnikliwszych badań nad znaczeniem słowa: Kościół (jak również i innych słów tego paragrafu) są źródła can. 1322 § 2, zamieszczone przez kard. P. Gasparriego do poszczególnych kanonów¹⁴.

¹¹ A. Jougan, *Słownik kościelny łacińsko-polski*, Warszawa 1992, s. 215.

¹² *Wörterbuch zum Codex Iuris*, München 1929.

¹³ Tamże, s. 133–135.

¹⁴ Przytacza on następujące teksty źródłowe: C. 1, X, de summa Trinitate et fide catholica, I, 1; c. 3, X, de haereticis, V, 7; c. 1, de maiortate et obedientia, I, 8, in Extravag. com.; Conc. Vatican., sess. III, c. III, de fide; de fide, can. 6; Innocentius III, ep. *Eius exemplo*, 18 dec. 1208, Professio fidei Waldensibus praescr.; Clemens VI, ep. *Super quibusdam*, 29 sept. 1351; Eugenius IV (in Conc. Florentin.), const. *Cantate Domino*, 4 febr. 1441, § 15; Pius IV, const. *Iniunctum nobis*, 13 nov. 1564, Professio fidei Graecis praescr.; Benedictus XIV, ep. *Nuper ad Nos*, 16 mart. 1743, Professio fidei Maronitis praescr.; Pius VIII, litt. ap. *Litteris altero*, 25 mart. 1830; Gregorius XVI, ep. encycl. *Summo iugiter*, 27 maii 1832; ep. encycl. *Mirari vos*, 15 aug. 1832; ep. encycl. *Commissum divinitus*, 17 maii 1835; Pius IX, ep. encycl. *Qui pluribus*, 9 nov. 1846; allocut. *Ubi primum*, 17 dec. 1847; ep. encycl. *Nostis et Nobiscum*, 8 dec. 1849; litt. ap. *Multiplies inter*, 10 iun. 1851; allocut. *Singulari quadam*, 9 dec. 1854; ep. encycl. *Singulari quidem*, 17 mart. 1856; allocut. *Iamdudum cernimus*, 18 mart. 1861; allocut. *Maxima quidem*, 9 iun. 1862; ep. encycl. *Quanto conficiamur moerore*, 10 aug. 1863; ep. encycl. *Quum non sine*, 14 iul. 1864; Syllabus errorum, prop. 15–18, 21; ep. encycl. *Vix dum a Nobis*, 7 mart. 1874; Leo XIII, ep. encycl. *Immortale Dei*, 1 nov. 1885; ep. *Sicut acceptum*, 29 apr. 1889; litt. encycl. *Sapientiae*, 10 ian. 1890; ep. encycl. *Satis cognitum*, 29 iun. 1896. (CIC, can. 1322 § 2, przypis 4).

Zauważamy wielość źródeł § 2 omawianego kanonu, które powstawały na przestrzeni wieków. Ostatnie z nich sięgają przełomu XIX i XX w. Nie miejsce tu jednak na ich dogłębną analizę. Na uwagę zasługuje jednak fakt, iż wśród przytoczonych wyżej źródeł brak dokumentów Soboru Watykańskiego I, które przecież wpływały na § 1 can. 1322¹⁵. Nie oznacza to bynajmniej braku wpływu tego soboru na zajmujący nas paragraf. Jest to jednak wpływ pośredni.

Ważność merytoryczną słowa „Ecclesia” z can. 1322 § 2 ukazuje kard. P. Gasparri w indeksie analityczno-alfabetycznym terminów kodeksowych. Określa on bowiem tam Kościół fragmentami różnych kanonów, uwzględniając nasz kanon już na drugim miejscu. Zobaczmy zatem, jak charakteryzuje Kościół w systemie prawa kodeksu z 1917 r. wyżej wspomniany kardynał:

„Ecclesia: moralis personae rationem habet ex ipsa divina ordinatione, 100 § 1; independenter a qualibet civili auctoritate ius et officium habet evangelicam doctrinam docendi, 1322 § 2, et potestatem obtinet in suos iurisdictionis seu regiminis, 106, qua non solum leges ferre, sed et exclusivo cognoscere potest, 1553 § 1; poenis coercet delinquentes subditos, 2214 § 1; indulgentias concedit, 911, et suos ministros instituit, 1352; item ius habet exigendi a fidelibus quae ad suum finem sibi sunt necessaria, 1495; acquirendi, retinendi et administandi bona temporalia, 1495; sua coemeteria habendi, 1206; scholas, medias quoque et superiores, condendi, 1375; libros suorum praeviae censurae subiiciendi, 1384, et a quibusvis editos ex iusta causa prohibendi, 1395, 1396”¹⁶.

Powyższe określenie Kościoła daje tło dla zrozumienia znaczenia słowa: Kościół w kodeksie. Różni się ono w zależności od kontekstu. Ponieważ dla nas przede wszystkim jest ważne znaczenie tego słowa w can. 1322, gdyż ono określa podmiot czynny prawa i obowiązku ewangelizacji, wystarczy mieć na uwadze tyl-

Znajdujemy w nim też uwagę: Vide etiam can. 737 § 1, gdzie są podane dalsze źródła: C. 54, C. I, q. 1; c. 3, C. XV, q. 1; c. 1, 3, 17, 18, 24, 28–30, 37, 44, 51, 82–84, 86, 109, 132, 137, 142, 149, 153, D. IV, de cons.; c. 1, X, de summa Trinitate et fide catholica, I, 1, in Clem.; Conc. Trident., sess. V, de peccato originali, can. 3, 4; sess. VI, de iustificatione, c. 4, 7; sess. VII, de sacramentis in genere, can. 1; de baptismo, can. 2, 5; sess. XIV, de poenitentia, c. 1, 2; Gregorius IX, ep. *Cum sicut ex*, 8 iul. 1241; Innocentius IV, ep. *Sub catholicae*, 6 mart. 1254, § 3, n. 1–3; Benedictus XII, a. 1341, prop. 58, Armenorum, damn.; Clemens VI, ep. *Super quibusdam*, 29 sept. 1351; Eugenius IV (in Conc. Florentin.), const. *Exultate Deo*, 22 nov. 1439, § 10; (in Conc. Florentin.), const. *Cantate Domino*, 4 febr. 1441, § 13; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § II, n. II, V; ep. *Nuper ad Nos*, 16 mart. 1743, Professio fidei Maronitis praescr.; ep. encycl. *Inter omnigenas*, 2 febr. 1744, § 20; ep. *Singulari*, 9 febr. 1749, § 20; S. C. S. Off., 8 sept. 1633; decr. 7 dec. 1690, prop. 27, damn.; litt. 6 apr. 1741; (Mission. Loang et Kacong), 8 nov. 1770, ad 2; (Sutchuen.), 9 iul. 1779; (Pondichery), 17 apr. 1839; (Cochinchin.), 23 iun. 1840; (Iaponiae), 11 mart. 1868; instr. (ad Archiep. Portus Principis), 5 sept. 1877; 11 ian. 1882; 20 iun. 1883; (Niger), 17 febr. 1897, ad 1–3; 21 aug. 1901; 14 apr. 1904; decr. *Lamentabili*, 4 iul. 1907, prop. 42, 43, damn.; S. C. de Prop. Fide (C. P.), 27 mart. 1631; (C. G.), 17 apr. 1758, ad 1; instr. (ad Ep. Scodern.), 11 sept. 1779, n. 5; instr. (ad Vic. Ap. Siam), 23 iun. 1830; litt. (ad Vic. Ap. Coreae), 11 sept. 1841; S. R. C., Cochinchinae, 9 iun. 1853, ad 2; Rituale Rom., tit. II, c. 1, de sacramento baptismi rite administrando, n. 1, 3, 8, 9, 16, 19–21; c. 2, Ordo baptismi parvulorum, n. 19–22, 28, 29; c. 4, Ordo baptismi adultorum, n. 44, 45.

¹⁵ *Codex Iuris Canonici. Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Bene dicti Papae XV auctoritate promulgatus, praefatione, fontium annotatione et indice analytico-alphabetico ab E. mo Petro Card. Gaspari auctus*, Romae 1918 [dalej: CIC].

¹⁶ Tamże, s. 858.

ko ogólne tendencje ówczesnej eklezjologii. To na Soborze Watykańskim I poddano pod dyskusję schemat: „O Kościele”. „Schemat posiadał znaczne walory, oparty przez głównego autora, jezuitę Clemensa Schradera na inspiracji patrystycznej, ale miał też słabe strony, jak skąpe uwzględnienie miejsca episkopatu w Kościele, a szerokie prymatu papieskiego”¹⁷ – oto opinia historyka.

Aby poznać sens i zakres terminu „Ecclesia” w omawianym kanonie, należy przyrzeć się mu w tekście, z uwzględnieniem kontekstu. Trzeba przyjąć, że Kościół głoszący wszystkim narodom naukę Ewangelii jest tym prawdziwym Kościołem Bożym, do którego wszyscy ludzie są „zobowiązani wstąpić”¹⁸. Zatem mielibyśmy tu znaczenie szerokie tego terminu, jednak tożsamość obu wspomnianych wyżej terminów nie musi zachodzić. Kościół Boży obejmuje niewątpliwie wszystkich ochrzczonych. Rodzi się wszakże pytanie, czy każdy z nich ma prawo i obowiązek ewangelizowania. Nie wynika to z treści samego can. 1322 § 2, a niewiele wnosi też analiza § 1 tego kanonu. Można się oczywiście domyślać, że depozyt wiary (*fidei depositum*) Pan powierzył¹⁹ wszystkim ochrzczonym, ale czy wszystkim w jednakowym stopniu?

Wskazówkę, w jakim kierunku powinna iść odpowiedź na pytanie, daje rozpatrzenie umiejscowienia can. 1322 § 2. Zauważamy, że rozpoczyna on w III księdze „De rebus” część czwartą „De magistro ecclesiastico”. Możemy zatem twierdzić, iż choć każdy katolik ma prawo i obowiązek ewangelizowania, to jednak kodeks podmiotem czynnym tego prawa i obowiązku ustala papieża i wszystkich biskupów. Gdy mówimy papież, wówczas mamy na myśli również całą Stolicę Apostolską. Jest to bardzo wyraźne w can. 1350, jedynym, który w KPK z 1917 r. normował misje „ad gentes”. W tym kanonie § 1 określa podmiot czynny ewangelizacji na terytoriach z ustaloną już organizacją kościelną – stanowią go ordynariusze miejscowi i proboszczowie²⁰: „Ordinarii locorum et parochi acatholicos, in suis dioecesibus et paroeciis degentes, commendatos sibi in Domino habeant”²¹. Widzimy zatem, że i proboszczów zobligowano do ewangelizacji, która nie ma jednak charakteru misyjnego. Nie dokonuje się ona wśród narodów²², choć obejmuje niektórych ich członków, aktualnie przebywających na terenach już katolickich. Na terytoriach z nieustaloną jeszcze organizacją kościelną podmiotem czyn-

¹⁷ M. B a n a s z a k, *Historia Kościoła katolickiego. Czasy nowożytne*, t. III, Warszawa 1991, s. 229. Cały klimat teologiczny, panujący w okresie Soboru Watykańskiego I, szczególnie jeśli chodzi o zagadnienia rozwoju dogmatu, oddaje M. S c h o o t, *Przełom w teologii katolickiej*, Kraków 1972, s. 170–174.

¹⁸ Por. F. B ą c z k o w i c z, *Prawo kanoniczne*, t. II, wyd. 3, Opole 1958, s. 468. Dziś sformułowanie „wstąpić do Kościoła” razi niepoprawnością teologiczną – Kościół nie jest organizacją czy partią.

¹⁹ Tamże.

²⁰ Por. F. B ą c z k o w i c z, *Prawo kanoniczne...*, s. 483.

²¹ Źródła tego paragrafu są następujące: C. 13, X, de haereticis, V, 7; Pius IX, ep. encycl. *Singulari quidem*, 17 mart. 1856; Leo XIII, ep. *Inter graves*, 1 maii 1894; ep. *Longinqua oceani*, 6 ian. 1899; S. C. de Prop. Fide, instr. (ad Vic. Ap. Indiar. Orient.), 8 sept. 1869, n. 18; litt. encycl. (ad Ep., Vic. et Deleg. Ap.), a. 1879. – CIC.

²² Por. can. 1322 § 2.

nym ewangelizacji jest tylko i wyłącznie Stolica Apostolska, o czym mówi § 2 interpretowanego kanonu: „In aliis territoriis universa missionum cura apud acatholicos Sedi Apostolicae unice reservatur”²³.

Podmiotem misyjnej działalności Kościoła jest tylko Stolica Apostolska, a zatem biskupi par exelance nim nie są. Patrząc na lata, w których powstawały źródła tego paragrafu, zauważamy, że wszystkie są z XVII w. Wtedy to właśnie rozpoczęła działalność Kongregacja Rozkrzewiania Wiary. Jej założyciel, papież Grzegorz XV, poprzez tę kongregację starał się niwelować minusy misji patronackich. Ponieważ duchowieństwo zarówno terenów misyjnych, jak i terenów wysyłających misjonarzy było podporządkowane polityce zagranicznej ówczesnie panujących (szczególnie króla Portugalii i Hiszpanii), dlatego papież uznał za właściwsze podporządkowanie sobie misji²⁴.

Norma kodeksowa dotycząca misyjnej działalności Kościoła w duchu papieża Grzegorza XV rezerwuje misje dla Stolicy Apostolskiej. Jak rozumiano ten kanon, pisze J. M. Goiburu: „w praktyce zdecydowana większość biskupów uważała się za zwolnionych od obowiązku wspomagania misji”²⁵. Autor tak ocenia wpływ tych regulacji prawnych na życie: „Wyłączenie diecezji ze współpracy misyjnej, która jest źródłem dynamizmu i wielkoduszności, było przyczyną zubożenia ducha misyjnego i całego apostołatu”²⁶. Ta gorzka uwaga człowieka, który całe życie poświęcił dla animowania działalności misyjnej, ukazuje, jak wielkie znaczenie dla ewangelizacji, traktowanej jako prawo i obowiązek, ma prawne określenie, kto jest jej podmiotem czynnym. O. Stoffel również rozumie sensu stricto podmiot czynny działalności misyjnej Kościoła, określony w KPK z 1917 r., stwierdzając, że: „[...] die gesamte Sorge für die äußere Mission einzig und allein dem Papst vorbehalten war”²⁷ oraz na innym miejscu: „die gesamte Sorge für die »äußere« Mission exklusiv dem Papst reserviert war”²⁸.

Mając na uwadze, że podmiotem czynnym działalności misyjnej jest Stolica Apostolska, możemy twierdzić, iż pojęcie „Ecclesia” w can. 1322 § 2, sensu lato, oznaczające wszystkich ochrzczonych, należy interpretować wąsko. Zatem, choć wynika to tylko implicite, w dawnym kodeksie podmiotem czynnym prawa i obowiązku głoszenia wszystkim narodom nauki ewangelii jest Stolica Apostolska. Należy wszakże zauważyć, iż wypełnianie tego prawa i obowiązku może być delegowane poszczególnym katolikom, najczęściej duchownym, którzy w imieniu Stolicy Apostolskiej prowadzą działalność misyjną jako misjonarze.

²³ Paragraf ten posiada źródła: Gregorius XV, const. *Inscrutabili*, 22 iun. 1622, § 8; S. C. de Prop. Fide (C. P.), 5 dec. 1640; (C. G.), 11 ian. 1656”. – CIC.

²⁴ J. M. Goiburu, *Duch misyjny. Vademecum*, Warszawa 1991, s. 88–89.

²⁵ Tamże, s. 51.

²⁶ Tamże, s. 51.

²⁷ *Die Missionstätigkeit der Kirche im neuen Kirchenrecht*, „Neue Zeitschrift für Missionswissen” 1983, 39, s. 182.

²⁸ *Der missionarische Auftrag*, [w:] *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Hrsg. J. Listl, H. Müller, H. Schmitz, Regensburg 1983 [dalej: HKKR], s. 548.

2. Próby nowego ujęcia

Kan. 747 § 1, który w nowym kodeksie zawiera normę ewangelizacji, powstawał, jak i zresztą cały kodeks, w ramach prac Komisji ds. Reformy Kodeksu Prawa Kanonicznego²⁹. O toku prac legislacyjnych można było się dowiadywać z „Communicationes”³⁰. Choć od strony formalnej dawny kodeks miał swoje znaczenie dla prac Komisji, to od strony merytorycznej kamieniem węgielnym – używając określenia biblijnego – był Sobór Watykański II. On to poprzez swoje dokumenty wywarł decydujący wpływ na powstanie norm prawa kanonicznego, jak i później na ich interpretację. Sobór obradował w latach 1962–1965. Jego najważniejszy dokument – *Constitutio dogmatica de Ecclesia Lumen gentium* – uchwalili Ojcowie Soborowi na sesji publicznej 21 XI 1964 r.³¹ *Decretum de activitate missionali Ecclesiae Ad gentes* uchwalono później – na sesji publicznej 7 XII 1965 r.³² Można się domyślać, iż te dwa dokumenty miały decydujący wpływ na ujęcie i rozumienie podmiotu czynnego ewangelizacji.

Sobór Watykański II nakreśla rozumienie Kościoła, które, choć jest głęboko zakorzenione w całej Tradycji, jest jednak pewnym novum. Niniejsze rozważania nie obligują nas do przedstawienia całej doktryny soborowej. Warto jednak zapoznać się z ujęciem tajemnicy Kościoła, w świetle konstytucji *Lumen gentium*. Dokonał tego m.in. R. Winling, wnikliwy badacz rozwoju współczesnej teologii. Píše on: „Ten wykład o tajemnicy Kościoła dostarcza idei przewodniej, która stanowi podwaliny całej Konstytucji LG. Zamiast rozpatrywać Kościół w ujęciu prawnym, rozważa go w aspekcie podporządkowania ekonomii zbawienia, zjednoczenia z Chrystusem i z Trójcą Św. Odtąd sam Kościół nie będzie mógł już przedstawić się jako depozytariusz tajemnicy, lecz jako ześrodkowany na tajemnicy, w służbie której powinien rozwijać swą działalność w duchu ubóstwa i pokory”³³.

Autor celnie rekapitułuje misyjny charakter Kościoła wyłaniający się z dokumentów Soboru Watykańskiego. Poniższy passus pozwala uchwycić, czym jest Kościół w aspekcie jego misyjnej natury; czytamy bowiem:

„Przyjmując, że to, co prawdziwe w religiach niechrześcijańskich jest promieniem prawdy oświecającej wszystkich ludzi i uznając zasadę wolności sumienia, Sobór nie głosi jednak relatywizmu. Przypomina ze spokojną stanowczością o obowiązku ewangelizacji, jaki ma Kościół, oraz przytacza jego uzasadnienie. Dekret o działalności misyjnej Kościoła (*Ad gentes*) wprowadza zmiany w wielu kwestiach. Przede wszystkim przejawia troskę o wykroczenie poza geograficzną i zbyt formalną koncepcję misji. Od początku teologia działalności misyjnej

²⁹ Zob. *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, Kodeks prawa kanonicznego*. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Poznań 1984 [dalej: KPK], Wstęp.

³⁰ „Communicationes” [dalej: ComCan] zaczęły się ukazywać od 1969 r. (organ tejże komisji).

³¹ Zob. S o b ó r W a t y k a ń s k i II, *Konstytucje – Dekrety – Deklaracje*, Poznań 1968, s. 9.

³² Tamże.

³³ *Teologia współczesna*, Kraków 1990, s. 155.

jest połączona z teologią Kościoła, »posłanego przez Boga do narodów, aby był powszechnym sakramentem zbawienia« (AG, 1). Wiele fragmentów przypomina *Lumen gentium*, gdzie została już sformułowana wyraźnie zasada powszechnego dynamizmu misyjnego Kościoła, lecz niniejszy dekret ma tę przewagę, że uwydatnia w sposób bardziej konsekwentny teologiczną wizję misji. »Kościół pielgrzymujący jest misyjny za swej natury, ponieważ swój początek bierze wedle planu Ojca z posłania (ex missione) Syna i z posłania Duch Świętego« (AG, 2). Ostateczną podwaliną misji jest darmowa i wolna miłość Ojca, a jej cel stanowi jedność z Bogiem. Ten Boży plan dokonuje się poprzez pośrednictwo Syna, który posłany przez Ojca »wkroczył w historię ludzką«, przyjmując naturę człowieczą, by umożliwić ludziom uczestnictwo w naturze boskiej. Dla urzeczywistnienia zbawienia Chrystus p o s ł a ł od Ojca Ducha Św.: Zielone Świątki nabierają pełni sensu, jeśli uwzględnia się ten misyjny wymiar. Poprzez misję Syna i Ducha Świętego wyjaśnia się misja Kościoła posłanego przez Chrystusa, ożywianego łaską Chrystusa i prowadzonego przez Ducha, którego posłał Chrystus. [...].

Inny jeszcze kąt widzenia zasługuje na odnotowanie: cały Kościół jest przedstawiony jako misyjny i ten swój powszechny obowiązek spełnia tam, gdzie Kościół nie jest jeszcze zaszczerpiony oraz tam, gdzie jest już zaszczerpiony. W pierwszym przypadku Kościół powszechny jest odpowiedzialny za misję pierwszej ewangelizacji, w drugim Kościoły lokalne są bezpośrednio odpowiedzialne za rechrystianizację ludów lub grup ludzi już nawróconych na chrześcijaństwo. Tak oto Sobór rozszerza misję na całość Kościoła i wskazuje na sposoby jej prowadzenia w zależności od określonych sytuacji i potrzeb”³⁴.

Komisja ds. Reformy Kodeksu Prawa Kanonicznego starała się przełożyć dokumenty Soboru Watykańskiego II obowiązujące cały Kościół na ustawy kościelne, które by je wprowadzały w życie w ramach systemu prawa kościelnego i jego funkcjonowania. Owoce jej działania znajdowały swe odbicie w kolejnych zeszytach „Communicationes”.

Już w 1973 r. opublikowany został tekst zatytułowany *De infallibilitate Magisterii Ecclesiae*. Jest tu ukazana rola Urzędu Nauczycielskiego Kościoła w aspekcie jego nieomyślności. Na podstawie konstytucji dogmatycznej Soboru Watykańskiego I *Pastor aeternus* oraz – w jeszcze większej mierze – konstytucji dogmatycznej Soboru Watykańskiego II *Lumen gentium* określony jest tu podmiot czynny nauczania Ewangelii (nieomyślnego nauczania). Jest nim Następca Piotra i Kolegium Biskupów³⁵: „Quod quidem evenit, cum Episcopi per orbem dispersi,

³⁴ Tamże, s. 163–164. Zob. też J. R a t z i n g e r, *Misje w świetle innych tekstów soborowych*, [w:] *Misje po Soborze Watykańskim II*, red. W. Kowalak [i in.], Płock 1981, s. 49–66 oraz Y. C o n g a r, *Zasady doktrynalne (DM, 2–9)*, [w:] *Misje po Soborze...*, s. 88–113.

³⁵ Por. ComCan 1973, 5, s. 136; a oto pełny fragment wypowiedzi dotyczącej podmiotu czynnego nauczania kościelnego w jego różnych sytuacjach i konfiguracjach:

„Jesus Christus autem Magisterium Pastorum, quibus munus commisit docendi Evangelium universo Populo suo totique familiae humanae, congruo infallibilitatis charismate circa res fidei et morum instructum esse voluit. Quod, cum non procedat ex novis revelationibus, quibus Successor Petri Collegiumque Episcoporum fruuntur, ipsos non eximit a cura perscrutandi, aptis mediis adhibitis,

sed in communione cum Successore Petri docentes, in unam sententiam tamquam definitive tenendam conveniunt. Quod manifestius etiam habetur, et quando Episcopi actu collegiali – sicut in Conciliis Oecumenicis – una cum viisibili eorum Capite, doctrinam tenendam definiunt, et quando Romanus Pontifex »ex cathedra loquitur, id est, cum omnium christianorum Pastoris et Doctoris munere fungens, pro suprema sua apostolica autoritate doctrinam de fide vel moribus ab universa Ecclesia tenendam definit«”. (Tamże, s. 136–137).

W 1974 r. „Communicationes” zamieszczają podział III Księgi schematu powstającego kodeksu³⁶. Ma ona zastąpić część IV Księgi III kodeksu z 1917 r. Podana jest tu też krótka charakterystyka poszczególnych tytułów tejże Księgi. Dwa pierwsze tytuły: „De Magisterio in genere” oraz „De Divini Verbi Ministerio” są omówione razem³⁷.

Interesujący nas tytuł „De Sacris Missionibus”, szósty w kolejności w Księdze III tworzonego kodeksu, został również omówiony w relacji Komisji. Podano w niej jednocześnie inne propozycje nazwy tytułu³⁸: „Il capitolo sulle missioni e stato inserito nel De Magisterio ecclesiastico perché prima si è parlato della predicazione in genere e del compito di evangelizzazione da parte della Chiesa in specie. Quello delle missioni è un’esecuzione del mandato di insegnare, nella sua suprema ed universale applicazione pratica. Questo delle missioni è un elemento quasi completamente nuovo rispetto al Codice, che deriva dal Decreto conciliare Ad gentes divinitus”. (Tamże, s. 56).

Ważna dla rozpatrywanego zagadnienia informacja znajduje się w relacji z prac Komisji, zamieszczonej w „Communicationes” w 1975 r. Odpowiedni jej fragment zatytułowany „De Magisterio Ecclesiastico in genere” ukazuje podmiot czynny ewangelizacji:

„Sub hac inscriptione traduntur canones de Magisterio ecclesiastico generales, qui in Codice I. C. habentur a can. 1322 ad can. 1326.

divinae revelationis thesaurum in Sacris Litteris, quibus veritas incorrupte docetur, quam Deus salutis nostrae causa conscribi voluit, atque in viva, quae est ab Apostolis, Traditione. In munere autem suo adimplendo, Ecclesiae Pastores assistentia Spiritus Sancti gaudent, quae apicem suum attingit, quando Populum Dei tali modo erudiunt, ut ex promissionibus Christi in Petro ceterisque Apostolis datis, doctrinam necessario immunem ab errore tradant”.

³⁶ ComCan 1974, 6, s. 54.

³⁷ „Il primo ed il secondo trattano, dopo alcuni canoni circa i principi generali, riguardanti il fondamento del Magisterio ecclesiastico: a) dell’annuncio del messaggio evangelico quale fondamentale sollecitudine del governo ecclesiastico del Papa, dei vescovi e come dovere precipuo dei sacerdoti; b) dell’istruzione catechetica. Trattando della predicazione sono state inserite alcune regole circa l’omelia, secondo le prescrizioni conciliari della Costituzione Sacrosanctum Concilium, non tralasciando di inserire altre norme atte a contenere alcuni abusi, oggi più frequenti, desumendo le norme relative dai nn. 12–13 del Decreto conciliare Christus Dominus”. Tamże, s. 55.

³⁸ „Il sesto capitolo riguarda l’azione missionaria della Chiesa. Tra i titoli proposti: de populorum Evangelizatione, de activitate missionaria, de Sacris Missionibus, e stato scelto quest’ultimo come il più espressivo”.

Servatur principium generale quod in Codicis I. C. can. 1322, § 1, enuntiatur, itemque norma vi cuius Ecclesiae officium et ius est, independenter a qualibet humana potestate, omnes gentes evangelicam doctrinam docendi”³⁹.

W świetle powyższego jest nim oczywiście Kościół (Ecclesia), co nie jest żadną nowością w stosunku do dawnego kodeksu, jeśli chodzi o formę tego pojęcia. Możemy się tu jednak spodziewać nowej treści kryjącej się w tym pojęciu. W zasadzie trzeba przyznać, że jego treść nie jest tu radykalnie nowa, lecz inne są akcenty jej poszczególnych elementów. Ujawni się to, gdy w przygotowanym schemacie kodeksu porówna się tę normę ewangelizacyjną z normami dotyczącymi misyjnej działalności Kościoła. Wstępnie już to zauważamy, odnotowując zmiany kolejności słów „ius et officium” na „officium et ius”. Pamiętając o tendencjach w Kościele Zachodnim do wzmacniania pozycji Stolicy Apostolskiej, zauważamy, że gdyby podmiotem czynnym ewangelizacji był tylko papież, albo papież i biskupi, to zmiana kolejności powyższych słów byłaby trudna do zrozumienia. Dlaczego papież miałby akcentować najpierw swój obowiązek, a później prawo?

Sformułowanie: „Ecclesiae officium et ius est” znajdujemy ponownie w „Communicationes” w 1977 r.⁴⁰, gdzie zamieszczono omówienie gotowego już schematu: „De Ecclesiae munere docendi”. Także tutaj ukazano, jakie dokumenty Soboru Watykańskiego II miały wpływ na tytuł o misjach, tym razem noszący nazwę „De actione Ecclesiae missionali”, wspominając następujące: konstytucję *Lumen gentium*, dekret *Ad gentes divinitus* oraz dekret *Christus Dominus*⁴¹.

Efekty prac Komisji ds. Reformy Kodeksu Prawa Kanonicznego w pełni uwidoczniły się w 1980 r. Wtedy to został wydrukowany po raz pierwszy schemat całego kodeksu⁴². Can. 706 § 2 przyjął tu następującą postać:

„Ecclesiae officium est et ius, independenter a qualibet humana potestate, omnibus gentibus evangelium nuntiandi”⁴³.

W tym schemacie zakończył się zasadniczo etap powstawania naszej normy ewangelizacyjnej w zakresie podmiotu czynnego ewangelizacji.

Drugi schemat całego kodeksu z 1982 r. zawiera również pewne novum: połączony został § 1 i § 2 z can. 706 i tak powstał can. 747 § 1. Nie wpłynęło to jednak w żaden sposób na omawiane zagadnienie. Spotykamy bowiem pewne zmiany, które nie dotyczą podmiotu czynnego działań ewangelizacyjnych:

„Ecclesiae [...] officium est et ius nativum [...] omnibus gentibus Evangelium praedicandi”⁴⁴.

Widzimy zatem, iż pojęcie „Ecclesia” nieustannie przewijało się w pracach nad kan. 747 § 1 obowiązującego kodeksu, choć zmieniało swoją konotację, w szcze-

³⁹ ComCan 1975, 7, s. 150.

⁴⁰ Zob. ComCan 1977, 9, s. 260.

⁴¹ „Attenduntur hisce in canonibus doctrina et praescipta a Concilio Vaticano II tradita, praecipue in Constitutione dogmatica Lumen Gentium, nn. 17 et 23, in Decreto Ad gentes divinitus, nn. 6, 11, 12, 15, 17, 21, 23, 30 et 38, necnon in Decreto Christus Dominus, n. 6”. Tamże, s. 262.

⁴² KPK, Wstęp, s. 35.

⁴³ *Schema Codicis Iuris Canonici*, Roma 1980 [dalej: Schema CIC 1980].

⁴⁴ *Codex Iuris Canonici. Schema novissimum*, Roma 1982.

gólności w stosunku do tego pojęcia obecnego w can. 1322 § 2 kodeksu z 1917 r. Pomiędzy obu kodeksami upłynęło tylko kilkadziesiąt lat. Ale w tym czasie odbył się Sobór Watykański II. To on wniósł tak wiele nowego w odpowiedź na pytanie, kto jest odpowiedzialny za ewangelizację, kto jest podmiotem obowiązku i prawa do ewangelizacji?

3. Kodeks prawa kanonicznego 1983

Kodeks Jana Pawła II bez zmian przejął can. 747 § 1 ze schematu z 1982 r., także z zachowaniem numeru porządkowego tego kanonu. Pozostało tam zatem sformułowanie:

„Ecclesiae [...] officium est et ius nativum [...] omnibus gentibus Evangelium praedicandi”⁴⁵.

Występujące tu słowo „Ecclesiae” to pod względem gramatycznym celownik liczby pojedynczej. Przyjrzyjmy się niektórym tłumaczeniom tego wyrażenia:

j. polski – „Kościół”⁴⁶ – M. l. poj.

j. angielski – „The Church”⁴⁷ – M. l. poj.

j. niemiecki – „Die Kirche”⁴⁸ – M. l. poj.

j. hiszpański – „La Iglesia”⁴⁹ – M. l. poj.

Widzimy zatem, iż przytoczone tu tłumaczenia jednolicie oddają słowo „Ecclesiae” w mianowniku liczby pojedynczej, co w logicznym rozbiórce tego zdania oznacza, że słowo to jest podmiotem zdania nadrzędnego. Każde ze zdań, których treść stanowi kan. 747 § 1 w językach narodowych, jest w stronie czynnej trybu oznajmującego („Kościół [...] ma”⁵⁰, „The Church [...] has”⁵¹, „Die Kirche [...] hat”⁵², „La Iglesia [...] tiene”⁵³). Oznacza to wewnętrzny dynamizm i podkreśla podmiotowość. Te tłumaczenia już same w sobie są interpretacją.

Mając na uwadze powyższą analizę gramatyczną słowa „Kościół” w tekście kan. 747 § 1, możemy zadać pytanie teologiczne – co jest podmiotem czynnym ewangelizacji lub poprawniej – kto jest tym podmiotem.

Ciekawą uwagę czyni T. Pawluk, że na początku istnienia Kościoła Jezus dał nakaz misyjny swoim uczniom⁵⁴. Apostołowie zaś „przed swoją śmiercią zatroszczyli się o swoich następców, którzy dalej poprowadzili, i po dzień dzisiejszy pro-

⁴⁵ Zob. kan. 747 § 1, KPK.

⁴⁶ Tamże.

⁴⁷ *The Code of Canon Law. A Text and Commentary*, ed. J. A. Coriden, T. J. Green, D. E. Heintschel, London 1985 [dalej: *The Code*], s. 546.

⁴⁸ Zob. *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, Hrsg. K. Lüdicke, Essen 1986 [dalej: MK], kan. 747 § 1.

⁴⁹ *Lombardia, Arrieta, Código de Derecho Canonico*, Pamplona 1984, s. 469.

⁵⁰ Zob. kan. 747 § 1, KPK.

⁵¹ Zob. *The Code*, s. 546.

⁵² Zob. MK, kan. 747 § 1.

⁵³ *Lombardia, Arrieta...*, s. 469.

⁵⁴ Por. T. P a w l u k, *Prawo kanoniczne*, t. II, Olsztyn 1986, s. 328.

wadzą, powierzoną im misję przepowiadania”⁵⁵. Jest tu ukazany sposób, w jaki trwa podmiot czynny ewangelizacji, nieustannie się odnawiając. Autor nie rozstrzyga jednak kwestii, kto go stanowi. Nie wiadomo bowiem, czy jest nim każdy ochrzczony, pochodzący przecież od Apostołów, czy jest nim tylko ten ochrzczony, który jest następcą Apostołów w aspekcie ich działania i odpowiedzialności, a nie tylko w aspekcie wiary. Wydaje się, iż w duchu Soboru Watykańskiego odpowiedź nasuwa się tylko jedna: Lud Boży jest podmiotem czynnym ewangelizacji, na co wskazuje wypowiedź tego soboru:

„Święty Lud Boży ma udział także w proroczej funkcji Chrystusa, szerząc żywe o Nim świadectwo przede wszystkim przez życie wiary i miłości i składając Bogu ofiarę chwały, owoc warg wyznających imię Jego”⁵⁶.

W. Aymans, komentując kan. 747 § 1, rzetelnie ukazuje zagadnienie podmiotu (Trägerin) ewangelizacji. Jednocześnie wskazuje on na relacje zachodzące między Urzędem Nauczycielskim Kościoła a zmysłem wiary wszystkich wierzących:

„Die ganze Communio ist Trägerin von Verkündigung, Glaube und Bekenntnis, aber diese Gesamtträgerschaft ist strukturiert in dem Zusammenwirken des apostolischen Lehramtes mit dem Glaubenssinn aller Gläubigen. Dieses Zusammenwirken ist nicht so zu verstehen, daß die einen zur Verkündigung, die anderen dagegen zum Glauben berufen sind. Die lehramtliche Verkündigung selbst ist Frucht des Glaubens. Deswegen sind die Träger der lehramtlichen Verkündigung gleichsam als Erstberufene Mitträger des Glaubenssinnes aller Gläubigen”⁵⁷.

Przytoczony wyżej tekst wskazuje dobitnie na „Communio” jako podmiot czynny obowiązku i wrodzonego prawa przepowiadania Ewangelii wszystkim narodom (por. kan. 747 § 1). Aby rozwiać wszelkie wątpliwości, Aymans podkreśla: „die ganze Communio”. Zatem każdy ochrzczony jest odpowiedzialny za ewangelizację i kompetentny do działań ewangelizacyjnych.

W kan. 204 § 1 znajdujemy definicję wiernych, opisującą ich godność i funkcje, jakie są ich udziałem⁵⁸.

Ta norma kodeksowa ma wiele wspólnego z KK 33, gdzie mówi się, że „apostolstwo świeckich jest uczestnictwem w samej zbawczej misji Kościoła i do tego właśnie apostolstwa sam Pan przeznacza wszystkich przez chrzest i bierzmowanie”. Powyższa norma koreluje także z KK 35:

„Chrystus, Prorok Wielki, który zarówno świadectwem życia, jak i mocą słowa ogłosił Królestwo Ojca, pełni swe prorocze zadanie aż do pełnego objawienia się chwały – nie tylko przez hierarchię⁵⁹, która naucza w Jego imieniu i Jego władzą, ale także przez świeckich, których po to ustanowił świadkami oraz wyposa-

⁵⁵ Tamże.

⁵⁶ *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”* [dalej: KK] 12.

⁵⁷ *Begriff, Aufgabe und Träger des Lehramts*, [w:] HKKR, s. 533.

⁵⁸ „Wiernymi są ci, którzy przez chrzest wszczępieni w Chrystusa, zostali ukonstytuowani Ludem Bożym i stawszy się z tej racji na swój sposób uczestnikami kapłańskiego, prorockiego i królewskiego posłannictwa Chrystusa, zgodnie z własną każdego pozycją, są powołani do wypełniania misji, jaką Bóg powierzył pełnić Kościołowi w świecie”.

⁵⁹ Coriden uszczegóławia: „hierarchy or clergy”, *The Teaching*, [w:] *The Code*, s. 546.

żył w zmysł wiary i łaskę słowa (por. Dz 2,17–18; Obj 19,10), aby moc Ewangelii jaśniała w życiu codziennym, rodzinnym i społecznym”.

W zdecydowany sposób obowiązek i prawo Kościoła do ewangelizacji rozwijają kanony dotyczące misji. Prawodawca już w pierwszym kanonie zatytuowanym „De actione ecclesiae missionali” stanowi:

Kan. 781 – Ponieważ cały Kościół jest ze swej natury misyjny, a dzieło ewangelizacji winno być uznane za fundamentalny obowiązek Ludu Bożego, stąd wszyscy wierni, świadomi swojej odpowiedzialności, winni wносить swój udział w dzieło misyjne.

Owa „tota Ecclesia” z kan. 781 jest paralelna z „Ecclesia” z kan. 747 § 1 i jest znaczeniowo tożsama, gdyż oba te terminy występują w normach, co do swej istoty zbieżnych, jako podmioty (podmioty czynne) zobowiązań i uprawnień. Uprawnienie do ewangelizowania jest implicite zawarte w kan. 781 poprzez odwołanie się do definicji Kościoła, która ukazuje, że jest on „ze swej natury misyjny”⁶⁰. Przyjmując zatem odpowiedzialność całego Kościoła za dzieło ewangelizacji, prawodawca wyróżnia poszczególne osoby i grupy osób, które na swój sposób ponoszą tę odpowiedzialność, zgodnie z ich pozycją w Ludzie Bożym. Kan. 782 § 1 wymienia biskupa Rzymu oraz Kolegium Biskupów⁶¹. Najwyższa władza w Kościele spełnia zadanie kierowania i koordynacji dzieł misyjnych poprzez Synod Biskupów oraz poprzez Kongregację Ewangelizowania Narodów, dawniej Rozkrzewiania Wiary⁶². Dzięki jej odnowionej strukturze Kongregację tę cechuje uniwersalizm oraz dynamizm, na co mają szczególny wpływ podlegające jej Papieskie Dzieła Misyjne⁶³. H. Rzepkowski, po porównaniu kan. 782 § 1 z can. 1350 § 2 dawnego kodeksu oraz mając na uwadze KK 22, stwierdza między innymi: „Zwar hatte sich schon in der Erweiterung und Ausdeutung des bisherigen Kirchenrechtes ein Ansatz für die besondere Missionspflicht der Bischöfe gefunden, aber nicht in dieser Ausdrücklichkeit”⁶⁴.

Także poszczególnym biskupom przypada doniosła rola w misyjnych działaniach Kościoła; podejmują, popierają i podtrzymują przedsięwzięcia misyjne we własnych Kościołach lokalnych⁶⁵ (por. kan. 782 § 2). Kodeks nie przyjął normy o ich odpowiedzialności za przepowiadanie Ewangelii wśród narodów, jak to miało miejsce w schemacie kodeksu z 1980 r.: „Cum omnium Ecclesiarum una cum ceteris Episcopis sit sponsor, adiutricem operam praestare tenetur ut verbum Dei

⁶⁰ Dekret o działalności misyjnej Kościoła „*Ad gentes divinitus*” 35 i 2.

⁶¹ Zob. O. Stoffel, *Die Missionstätigkeit der Kirche...*, s. 182, a także H. Rzepkowski, *Umgrenzung des Missionbegriffes und das neue kirchliche Gesetzbuch*, „*Verbum*” 1983, 24, s. 104.

⁶² Por. W. Góralski, *Nauczycielskie zadanie Kościoła*, [w:] P. Hemperek, W. Góralski, F. Przytuła, J. Bakalarz, *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, t. III, Lublin 1986, s. 34–35.

⁶³ Por. tamże, s. 35.

⁶⁴ H. Rzepkowski, *Umgrenzung des Missionsbegriffes...*, s. 104.

⁶⁵ Por. W. Góralski, *Nauczycielskie zadanie...*, s. 35. zob. także O. Stoffel, *Die Missionstätigkeit der Kirche...*, s. 183–187.

omnibus gentibus nuntietur”⁶⁶. Zachowanie tego zapisu wzmocniłoby jeszcze bardziej pozycję poszczególnych biskupów.

Członkowie instytutów życia konsekrowanego w sposób im właściwy są również powołani do szczególnego udziału w dziele misyjnym. (por. kan. 783).

W. Góralski słusznie zauważa: „jest oczywiste, iż dyspozycja ta, z natury rzeczy, odnosi się również – choć nie jest *explicite* do nich skierowana – do członków stowarzyszeń życia apostołskiego”⁶⁷.

Misjonarze⁶⁸ są zaangażowani w dzieło misyjne Kościoła, szczególnie poprzez swoją bezpośrednią pracę na misjach; kan. 784 stwierdza: „mogą być dobierani z terenów misyjnych lub spoza nich, spośród ludu chrześcijańskiego lub członków instytutów życia konsekrowanego, albo stowarzyszeń życia apostołskiego, albo spośród świeckich”. Tym, co przesądza o fakcie, że kogoś uznajemy za misjonarza, jest skierowanie kogoś przez władzę kościelną do pracy misyjnej⁶⁹.

Szczególną grupą wśród misjonarzy stanowią katechiści⁷⁰. To oni, jak wspomina kan. 785 § 1, zajmują się „przekazywaniem nauki ewangelicznej, organizowaniem życia liturgicznego i prowadzeniem akcji charytatywnej”.

Dzięki powyższym normom prawnym omawiającym miejsce poszczególnych ludzi w dziele misyjnym, w dziele ewangelizacji, łatwiej możemy uporządkować elementy podmiotu czynnego obowiązku i prawa ewangelizacji. Cały Kościół jest misyjny, a każdy w nim ma własną, właściwą swej pozycji w Kościele funkcję do spełnienia⁷¹.

Prześledziliśmy zagadnienie podmiotu czynnego ewangelizacji według kan. 747 § 1 obecnego kodeksu. Począwszy od Kodeksu Pio-Benedyktyńskiego do Kodeksu Jana Pawła II oddawał go stale termin: „*Ecclesia*”. Zmieniał się jednak zakres tego pojęcia. Zasadniczo można powiedzieć, iż KPK z 1917 r. uznawał tylko hierarchię kościelną, a szczególnie papieża, za podmiot prawa i obowiązku ewangelizacji. KPK z 1983 r. natomiast przyjmuje, iż każdy wierny jest tym podmiotem. To poszerzenie znaczenia pojęcia „Kościół” w normie dotyczącej ewangelizacji zapewne przyczyni się do zdynamizowania działalności misyjnej.

⁶⁶ Schema CIC, 1980, can. 353 § 2.

⁶⁷ W. Góralski, *Nauczycielskie zadanie...*, s. 35–36.

⁶⁸ Zob. O. Stoffel, *Die Missionstätigkeit der Kirche...*, s. 189–190.

⁶⁹ W. Góralski, *Nauczycielskie zadanie...*, s. 36.

⁷⁰ Zob. O. Stoffel, *Die Missionstätigkeit der Kirche...*, s. 190–191.

⁷¹ Nasuwa się tu owa wizja Kościoła: dyrygent i orkiestra. Bez dyrygenta, ale i bez poszczególnych muzyków nie byłoby wykonywanej muzyki.

DAS AKTIVE SUBJEKT DER PFLICHT UND DES RECHTES ZUR EVANGELISATION (CAN. 747, 1 CIC 1983)

Z u s a m m e n f a s s u n g

Die Pflicht und das angeborene Recht der Kirche zur Evangelisation (Can. 747, 1 CIC 1983). Das Vergleichstudium mit dem Codex von 1917. In dem Artikel gibt es eine Analyse des Problems: wer verpflichtet ist zur Evangelisation, wer dafür verantwortlich ist?

Das Codex von 1917 und auch von 1983 benutzen das Wort „ecclesia“, aber verstehen es ganz anders. Im Codex von 1917 ist unsere Norm im III Buch De rebus, im vierten Teil De magistro ecclesiastico zu finden. Also versteht dieses Codex das aktive Subjekt im Sinne: der Papst (der apostolische Stuhl) und die Bischöfe. Zum neuen Verstehen kam es nach dem Dekret *Ad gentes*, in welchem es steht, dass die ganze Kirche missionarisch ist. Im Codex von 1983 ist die ganze communio als das aktive Subjekt der Evangelisation gemeint. In dem Sinne des Wortes ecclesia hat jeder Gläubige die Pflicht und das Recht zur Evangelisation. Man kann denken, dass das neue Verstehen jetzt und in Zukunft eine dynamische Aktivität auf dieser missionarischen Ebene bringt. In diesem Artikel kann man eine Wortanalyse finden, welche die alle Etappen des Entstehens dieser Norm betrifft.